

ВІДГУК

офіційного опонента Тернопільської Валентини Іванівни,
на дисертаційне дослідження Северинчук Людмили Анатоліївни
**«Формування у старшокласників культури родинних взаємин у
позаурочній діяльності закладу загальної середньої освіти»**,
представлене на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
зі спеціальності 13.00.07 – теорія і методика виховання

1. Актуальність теми виконаної роботи та її зв'язок із галузевими науковими програмами.

Актуальність дослідження Северинчук Людмили Анатоліївни зумовлена глибокими й стрімкими соціально-економічними, політичними, інноваційно-освітніми трансформаційними змінами в житті України, а також глобалізаційними процесами, пов'язаними з орієнтацією на переосмислення ролі родини у суспільстві, оновлення родинних традицій, формування свідомого й відповідального ставлення молоді до шлюбу та батьківства, що сприятиме зміцненню генофонду нації та плекатиме українську ідентичність.

Варто відзначити, що місія нової української школи – допомогти розкрити та розвинути здібності, таланти і можливості кожної дитини на основі партнерства між учителями, учнями і батьками, поєднати зусилля сім'ї, школи та громади для формування особистості свідомих, зрілих громадян, патріотів своєї держави, носіїв вищих духовних надбань українського народу, які живуть в гармонії з природою, собою, вміють самовизначатися, самореалізуватися, будувати міцні родинні взаємини. Отже, актуальність представленого дослідження, знаходиться в контексті реалізації суспільних, науково-теоретичних й практичних потреб в обґрунтуванні, розробці та експериментальній перевірці педагогічних умов формування у старшокласників культури родинних взаємин у позаурочній діяльності закладу середньої освіти.

У світлі сказаного, проблема, яку взялася науково вирішувати дисертантка, вбачається гостро актуальною, необхідною й доцільною.

Дисертаційна робота Л.А. Северинчук є складовою науково-дослідної теми лабораторії виховання в сім'ї та закладах інтернатного типу Інституту проблем виховання НАПН України «Формування сімейних цінностей у дітей шкільного віку в сучасних соціокультурних умовах» (державний номер реєстрації 0114U003098). Тему дослідження затверджено вченою радою Інституту проблем виховання НАПН України (протокол № 7 від 29.06.2017 р.) та узгоджено Міжвідомчою радою з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології в Україні (протокол № 6 від 28.11.2017 р.).

2. Найбільш істотні наукові результати, що містяться в дисертації.

До найбільш істотних наукових результатів дисертаційної роботи Л.А. Северинчук відносяться:

- теоретичне обґрунтування педагогічних умов формування у старшокласників культури родинних взаємин у позаурочній діяльності закладу загальної середньої освіти;

- визначення критеріїв, показників та рівнів сформованості у старшокласників культури родинних взаємин;

- уточненні сутності поняття «культура родинних взаємин старшокласників» як особистісного утворення в якому інтегровані складники: знання норм і правил міжособистісної взаємодії в родині, емоційно-ціннісне ставлення до родини та батьківства, морально-духовні якості (відповідальність, самостійність, працелюбність, взаємоповага), сформовані засобами самопізнання, забезпечують у старшокласників необхідні соціонормативні уміння комунікації у родині.

3. Нові факти, одержані здобувачем.

Дисертанткою уперше теоретично обґрунтовано, розроблено й експериментально перевірено педагогічні умови формування у старшокласників культури родинних взаємин у позаурочній діяльності закладу загальної середньої освіти (забезпечення навчально-методичного супроводу формування у старшокласників культури родинних взаємин засобами самопізнання; удосконалення науково-методичної підготовки педагогів до

формування у старшокласників культури родинних взаємин на засадах особистісно-професійного самовдосконалення; розроблення та впровадження програми заходів для батьків та інших членів родин старшокласників з підвищення батьківської компетентності та рівня культури родинних взаємин); охарактеризовано критерії, відповідні показники та рівні сформованості у старшокласників культури родинних взаємин.

4. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Аналіз тексту дисертації Л.А. Северинчук, автореферату та змісту її публікацій дають змогу стверджувати, що дисертанткою опрацьовано значну кількість літератури (230 найменувань, у тому числі 6 – іноземною мовою). Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані у дисертації Л.А. Северинчук, ґрунтуються на аналітичному огляді наукових джерел, нормативних і програмних документів, науково-методичної літератури з проблеми дослідження; порівнянні, систематизації, класифікації й узагальненні теоретичних та емпіричних даних.

Зазначимо, що дисертаційна робота Л.А. Северинчук характеризується змістовністю, достатнім ступенем обґрунтованості авторських позицій, що свідчить про високі аналітичні здібності автора, наявність навичок застосування наукових теоретичних і емпіричних методів, вміння аргументовано викладати матеріал.

Отже, можна стверджувати, що наукові положення, висновки і рекомендації дисертаційної роботи Л.А. Северинчук підтверджуються результатами дослідження та достатньо обґрунтовані.

5. Значення для науки і практики отриманих автором результатів.

Дисертаційна робота Л.А. Северинчук містить нові, раніше не захищені наукові положення, теоретичні та емпіричні результати дослідження спрямовані на успішне розв'язання п'яти наукових завдань. Отримані здобувачкою результати можна коротко сформулювати таким чином: уточнено сутність поняття «культура родинних взаємин старшокласників»;

визначено і схарактеризовано змістові компоненти, критерії, показники, рівні сформованості у старшокласників культури родинних взаємин; теоретично обґрунтовано педагогічні умови формування у старшокласників культури родинних взаємин у позаурочній діяльності закладу загальної середньої освіти; здійснено експериментальну перевірку ефективності педагогічних умов формування у старшокласників культури родинних взаємин у позаурочній діяльності закладу загальної середньої освіти. Для застосування в позаурочній діяльності закладів середньої освіти надзвичайно корисними є розроблені автором: програми «Формування у старшокласників культури родинних взаємин засобами самопізнання», семінарських занять для педагогів, заходів для батьків та інших членів родин учнів з підвищення батьківської компетентності та культури родинних взаємин; навчально-методичний посібник «Культура родинних взаємин», методика педагогічного діагностування сформованості культури родинних взаємин.

6. Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації.

Зазначаємо, що матеріали дисертаційного дослідження впроваджено у практику роботи: Березняківської загальноосвітньої школи I-III ступенів, Ротмістрівської загальноосвітньої школи I-III ступенів Смілянської районної ради Черкаської області (довідка № 484 від 14.06.2018 р.); Білозірської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 1, Білозірської загальноосвітньої школи I-II ступенів, Геронимівської загальноосвітньої школи I-III ступенів, Дубіївської загальноосвітньої школи I-III ступенів, Хутірської загальноосвітньої школи I-III ступенів, Червонослобідської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 2 Черкаської районної ради Черкаської області (довідка № 921/01 від 19.06.2018 р.); Білоцерківської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 21 (довідка № 56 від 22.08.2018 р.), Білоцерківської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 20 Білоцерківської міської ради Київської області (довідка № 103 від 06.08.2018 р.); гімназії № 2 м. Хмельницького (довідка № 321 від 14.09.2018 р.), Хмельницького

навчально-виховного об'єднання № 28 Хмельницької області (довідка № 01-38/278 від 16.08.2018 р.); Черкаської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 27 (довідка № 74 від 30.05.2018 р.), Черкаської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 2, Черкаської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 10, Черкаської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 24, Черкаської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 32, Черкаської спеціалізованої школи I-III ступенів № 3, Черкаської спеціалізованої школи I-III ступенів № 17, Черкаської спеціалізованої школи I-III ступенів № 18 Черкаської міської ради Черкаської області (довідка № 440 від 12.06.2018 р.), у роботі Черкаського міського методичного кабінету установ освіти (довідка № 371 від 02.06.2018 р., довідка № 440 від 12.06.2018 р.), комунального навчального закладу «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської області» (довідка № 182/01-18 від 15.06.2018 р.).

7. Оцінка змісту дисертації, її завершеність загалом.

Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел, 22 додатків, представлених окремим томом на 148 сторінках. Загальний обсяг дисертації становить 359 сторінок, основний зміст викладено на 185 сторінках. Основний текст роботи містить 42 таблиці та 11 рисунків.

У дослідженні окреслено його об'єкт, предмет і мету, сформульовано завдання, забезпечено відповідність завдань та висновків, які логічно впливають зі змісту основного тексту дисертації.

У першому розділі – «Теоретичні засади формування у старшокласників культури родинних взаємин» проаналізовано стан дослідження проблеми у теорії й освітній практиці, актуалізовано поняття, які становлять понятійно-термінологічний апарат дослідження. На основі теоретичного узагальнення методологічних підходів (аксіологічного, системного, культурологічного, особистісно-орієнтованого, діяльнісного) до проблеми формування у старшокласників культури родинних взаємин у

філософській, психологічній, педагогічній науці охарактеризовано зміст поняття «культура родинних взаємин старшокласників».

Обґрунтовано виховний потенціал позаурочної діяльності закладу загальної середньої освіти у напрямі формування у старшокласників культури родинних взаємин, що включає систему освітніх заходів, спрямованих на самопізнання та самовдосконалення учнів з метою розвитку морально-духовних якостей, необхідних для створення гармонійної родини у майбутньому, народження та виховання здорових дітей.

У другому розділі – «Стан сформованості у старшокласників культури родинних взаємин у сучасному закладі загальної середньої освіти» представлено змістові компоненти культури родинних взаємин старшокласників, методика, зміст та результати констатувального етапу педагогічного експерименту.

Загалом можна погодитися з розробленим автором критеріальним інструментарієм щодо визначення рівнів сформованості культури родинних взаємин старшокласників, що містить такі критерії, як-от: знання про культуру родинних взаємин; позитивне ставлення до норм і цінностей культури родинних взаємин; соціонормативні вміння комунікації в родині.

Слід зауважити, що діагностичний інструментарій дисертаційної роботи представлений як стандартизованими методиками, так і авторськими анкетами.

Теоретичний та статистичний аналіз стану сформованості у старшокласників культури родинних взаємин засвідчив потребу у поглибленні та систематизації їх знань щодо культури родинних взаємин, мотивації до відповідального ставлення, до створення родини в майбутньому та батьківства, дотриманні норм культури емоційно-вольових інтеракцій, формуванні соціонормативних умінь комунікації у родині засобами самопізнання.

У третьому розділі – «Експериментальна перевірка педагогічних умов формування у старшокласників культури родинних взаємин у позаурочній

діяльності закладу загальної середньої освіти» теоретично обґрунтовано та описано результати впровадження педагогічних умов формування у старшокласників культури родинних взаємин у позаурочній діяльності закладу загальної середньої освіти, описано методику формувального експерименту.

Особливої уваги заслуговує підхід автора до аналізу педагогічних умов формування у старшокласників культури родинних взаємин у позаурочній діяльності закладу загальної середньої освіти. Зокрема застосування у позаурочній діяльності низки інтерактивних методів, серед яких: аналіз виховних, життєвих ситуацій, аналіз літературних творів, театральної-ігрової імпровізації, самостереження, самоконтроль, самоаналіз, самооцінка, порівняння, обговорення, інформування, приклад, переконування, пояснення, диспут, діалогова взаємодія, мозковий штурм, комунікативні вправи, вироблення правил, незакінчених речень, побудова індивідуальної програми самовдосконалення. Ефективно застосовувалися такі форми: тренінги, бесіди, дискусії, круглі столи, конференції, ігри, презентації, літературні та музичні вечори, робота в групах, самостійна робота, творчі учнівські роботи щодо норм і правил культури родинних взаємин.

На наш погляд, автору вдалося ефективно вплинути й на інших суб'єктів процесу формування у старшокласників культури родинних взаємин у позаурочній діяльності закладу загальної середньої освіти – вчителів і класних керівників та підвищити рівень їх компетентності щодо формування у старшокласників означеного феномену.

Робота з батьками та іншими членами родин старшокласників з метою підвищення батьківської компетентності та рівня культури взаємин у родині проводилася з використанням таких форм: круглі столи, дискусії, творчі завдання, обговорення проблемних ситуацій, популяризація кращого сімейного досвіду, спільні творчі справи, впровадження самопізнавальної діяльності у практику повсякденного життя родини.

Опис динаміки змін рівнів сформованості у старшокласників культури родинних взаємин у позаурочній діяльності закладу загальної середньої освіти зроблено достатньо повно і з необхідною деталізацією. Для визначення рівнів вірогідності між змінами в експериментальній та між експериментальною і контрольною групами застосовані непараметричні критерії.

Додатки до роботи є інформативними і слугують вагомим науково-методичним підґрунтям для впровадження в освітній процес розроблених і обґрунтованих автором педагогічних умов формування у старшокласників культури родинних взаємин у позаурочній діяльності закладу загальної середньої освіти.

Дисертаційна робота Л.А. Северинчук за своїм змістом і формою є завершеним самостійним дисертаційним дослідженням.

8. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

Загалом позитивно оцінюючи наукове і практичне значення одержаних дисертанткою результатів, зазначимо окремі дискусійні положення та висловимо деякі зауваження й побажання до змісту роботи:

1. Підрозділ 1.1. заявлений у роботі як «Культура родинних взаємин як соціально-педагогічна проблема» має констатувально-описовий характер. Уважаємо, що підсилення його аналітичної складової позитивно вплинуло б на зміст цього підрозділу.

2. Непереконливим, на наш погляд, виглядає визначення поняття «культура родинних взаємин старшокласників». Формулювання цього феномену необхідно здійснювати на основі наукових джерел із зазначеної проблеми та вікових особливостей учнів старшого шкільного віку. Однак результати вивчення психофізіологічних особливостей старшокласників автором характеризується у параграфі 1.2., а визначення подається у параграфі 1.1.

3. Робота набула б більшої досконалості, якби дисертантка ширше й ґрунтовніше обґрунтувала наукові підходи заявлені у роботі (особистісно-

орієнтований, аксіологічний, системний, культурологічний, діяльнісний) та висвітлила особливості їх реалізації у практичній діяльності закладу загальної середньої освіти щодо формування культури родинних взаємин старшокласників.

4. Щодо експериментальної частини роботи, яка має повний і детальний опис методики, то, на нашу думку, її лише збагатили б і наблизило до широкого впровадження у закладах України, кількісний аспект визначення рівнів сформованості культури родинних взаємин старшокласників. З існуючого опису, на жаль, не зрозуміло, як розраховувалися ці рівні на основі визначених автором показників критеріїв культури родинних взаємин.

5. В дисертаційній роботі не повною мірою розкрито обґрунтування репрезентативності вибраних баз дослідження та особливості відбору одиниць аналізу результатів експерименту.

Утім, висловлені зауваження та побажання не впливають на загальну позитивну оцінку рецензованої роботи.

9. Повнота викладу основних результатів дисертації в наукових виданнях.

Основний зміст і результати дисертаційного дослідження висвітлено у 13 публікаціях, з яких 12 одноосібних. У тому числі: 1 навчально-методичний посібник, 5 статей у наукових фахових виданнях України; 1 стаття у зарубіжному періодичному науковому виданні, внесеному до міжнародних наукометричних баз; 6 – у збірниках матеріалів міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій.

На основі аналізу змісту цих публікацій можна констатувати, що наукові положення, висновки та рекомендації, які було отримано в результаті проведеної роботи, у друкованих працях викладено достатньо повно.

10. Ідентичність змісту автореферату й основних положень дисертації.

Структурна побудова, зміст, висновки, що викладені в авторефераті, повністю відображають основні положення дисертаційної роботи.

11. Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам.

Аналіз дисертації, автореферату та опублікованих праць дає підстави для висновку про те, що дослідження Северинчук Людмили Анатоліївни «**Формування у старшокласників культури родинних взаємин у позаурочній діяльності закладу загальної середньої освіти**», представлене на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.07 – теорія і методика виховання є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, що має вагомим теоретичне і прикладне значення, заслуговує позитивної оцінки, відповідає вимогам пп. 9, 11, 12, 13, 15 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника» (Постанова Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. за № 567), а її автор – Северинчук Людмила Анатоліївна – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.07 – теорія і методика виховання.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук,
професор, професор кафедри
теорії та історії педагогіки

Київського університету імені Бориса Грінченка

В.І. Тернопільська
КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРИНЧЕНКА
Ідентифікаційний код 02136554
ВЛАСНОРУЧНИЙ ПІДПИС
Тернопільської В.І. ЗАСВІДЧУЮ
(підпис)
Тернопільської В.І. ЗАСВІДЧУЮ
(підпис)

(Handwritten signature)